

IQTISODIY MUTANOSIBLIK VA UNING TURLARI

Melikova Nozima Anvar qizi

Anotatsiya: Ushbu maqolada iqtisodiy mutanosiblik tushunchasining mazmun-mohiyati, uning milliy iqtisodiyotdagi ahamiyati hamda asosiy turlari tahlil qilinadi. Iqtisodiy mutanosiblik ishlab chiqarish, taqsimot, ayirboshlash va iste'mol jarayonlarining o'zaro uyg'unligini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi. Shuningdek, maqolada makroiqtisodiy barqarorlikni saqlashda mutanosiblikning o'rni va uni ta'minlashning amaliy mexanizmlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: iqtisodiy mutanosiblik, makroiqtisodiyot, muvozanat, ishlab chiqarish, talab va taklif, tarmoqlararo mutanosiblik, iqtisodiy barqarorlik.

Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida mamlakatning barqaror rivojlanishi ko'p jihatdan iqtisodiy mutanosiblikka bog'liq. Iqtisodiy mutanosiblik iqtisodiyotning turli sohalari, tarmoqlari va jarayonlari o'rtasidagi muvozanatli nisbatni anglatadi. U iqtisodiy tizimning izchil ishlashi, resurslardan oqilona foydalanish va aholining turmush darajasini oshirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Hozirgi globallashuv sharoitida iqtisodiyotning turli bo'g'inlari o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu sababli iqtisodiy mutanosiblikning mazmunini chuqur o'rganish dolzarb masalalardan biridir.

Iqtisodiy mutanosiblik tushunchasi va mohiyati

Iqtisodiy mutanosiblik — bu iqtisodiy tizimning alohida tarkibiy qismlari o'rtasidagi muvozanatli nisbatlarning mavjudligi va saqlanishidir. U ishlab chiqarish hajmi bilan iste'mol darajasi, jamg'arma bilan investitsiya, talab bilan taklif, daromad bilan xarajat o'rtasidagi uyg'unlikda namoyon bo'ladi.

Mutanosiblik iqtisodiyotning samarali faoliyat yuritishi uchun zarur shartdir. Agar iqtisodiyotning biror bo'g'inida nomutanosiblik yuzaga kelsa, bu inflyatsiya, ishsizlik, resurslar taqchilligi yoki ortiqcha ishlab chiqarish kabi salbiy

oqibatlarga olib kelishi mumkin. Iqtisodiy mutanosiblik quyidagi jihatlar bilan ahamiyatlidir:

- iqtisodiy o‘shishning barqarorligini ta’minlaydi;
- resurslardan samarali foydalanishga yordam beradi;
- ichki bozor muvozanatini saqlaydi;
- ijtimoiy farovonlikni oshiradi; inqiroz xavfini kamaytiradi.

Iqtisodiy mutanosiblikning asosiy turlari

1. Makroiqtisodiy mutanosiblik

Makroiqtisodiy mutanosiblik milliy iqtisodiyot darajasidagi umumiy muvozanatni anglatadi. Bunda yalpi talab va yalpi taklif, milliy daromad va xarajatlar, investitsiya va jamg‘arma o‘rtasidagi nisbat muhimdir.

Makroiqtisodiy mutanosiblikning buzilishi inflyatsiya, byudjet taqchilligi, ishsizlik darajasining oshishi kabi muammolarni keltirib chiqaradi. Shu bois davlat monetar va fiskal siyosat orqali bu muvozanatni saqlashga intiladi.

2. Tarmoqlararo mutanosiblik

Tarmoqlararo mutanosiblik iqtisodiyotning turli tarmoqlari o‘rtasidagi nisbatni ifodalaydi. Masalan, sanoat, qishloq xo‘jaligi, xizmat ko‘rsatish va transport tarmoqlarining uyg‘un rivojlanishi iqtisodiy taraqqiyot uchun muhimdir.

Agar bir tarmoq haddan tashqari rivojlanib, boshqasi ortda qolsa, umumiy iqtisodiy samaradorlik pasayadi. Shu sababli tarmoqlararo investitsiya siyosati mutanosib ravishda olib borilishi lozim.

3. Hududiy mutanosiblik

Hududiy mutanosiblik mamlakatning turli hududlari o‘rtasidagi iqtisodiy rivojlanish darajasining muvozanatini anglatadi. Bu aholi bandligi, infratuzilma, ishlab chiqarish quvvatlari va xizmatlar sifati bilan bog‘liq.

Hududiy nomutanosiblik migratsiya, ijtimoiy tengsizlik va iqtisodiy tafovutlarni kuchaytiradi. Shuning uchun hududlarni kompleks rivojlantirish muhimdir.

4. Ishlab chiqarish va iste‘mol mutanosibligi

Ishlab chiqarilgan mahsulot hajmi aholi ehtiyojlariga mos bo'lishi kerak. Talab va taklif o'rtasidagi muvozanat bozorda narxlarning barqarorligini ta'minlaydi.

Agar ishlab chiqarish iste'moldan ortib ketse, mahsulot ortib qoladi. Aksincha, iste'mol ishlab chiqarishdan yuqori bo'lsa, taqchilik yuzaga keladi.

5. Jamg'arma va investitsiya mutanosibligi Iqtisodiyotda jamg'armalar investitsiyalarga yo'naltirilsa, ishlab chiqarish kengayadi va yangi ish o'rinlari yaratiladi. Bu mutanosiblik iqtisodiy o'sishning asosiy shartlaridan biridir.

Jamg'arma yetarli bo'lmasa, investitsiya faolligi pasayadi. Bu esa iqtisodiy rivojlanishga salbiy ta'sir qiladi.

Iqtisodiy mutanosiblikni ta'minlash yo'llari

Iqtisodiy mutanosiblikni saqlash uchun quyidagi chora-tadbirlar muhim:
samarali davlat iqtisodiy siyosatini yuritish;

byudjet va pul-kredit siyosatini muvofiqlashtirish; investitsiya muhitini yaxshilash; ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish;

hududlararo teng rivojlanishni qo'llab-quvvatlash;

kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish.

Zamonaviy sharoitda raqamli iqtisodiyot, innovatsiyalar va texnologik taraqqiyot ham mutanosiblikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy mutanosiblik mamlakat iqtisodiyotining barqaror va samarali rivojlanishida hal qiluvchi omildir. U iqtisodiyotning barcha bo'g'inlari o'rtasida uyg'unlikni ta'minlaydi hamda ijtimoiy farovonlikka xizmat qiladi. Iqtisodiy mutanosiblikning turli shakllarini chuqur tahlil qilish va amaliyotda to'g'ri qo'llash milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Abdullayeva Sh. Iqtisodiyot nazariyasi. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.

Vahobov A., Xajibakiyev Sh. Makroiqtisodiyot asoslari. – Toshkent, 2020.

Samuelson P., Nordhaus W. Economics. – New York: McGraw-Hill, 2019.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining iqtisodiy islohotlarga oid farmon va qarorlari. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma’lumotlari.

